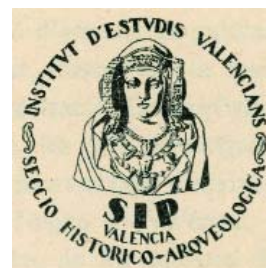

El SIP i l'Institut d'Estudis Valencians (1937-1939)

Joaquim Juan Cabanilles
Servei d'Investigació Prehistòrica

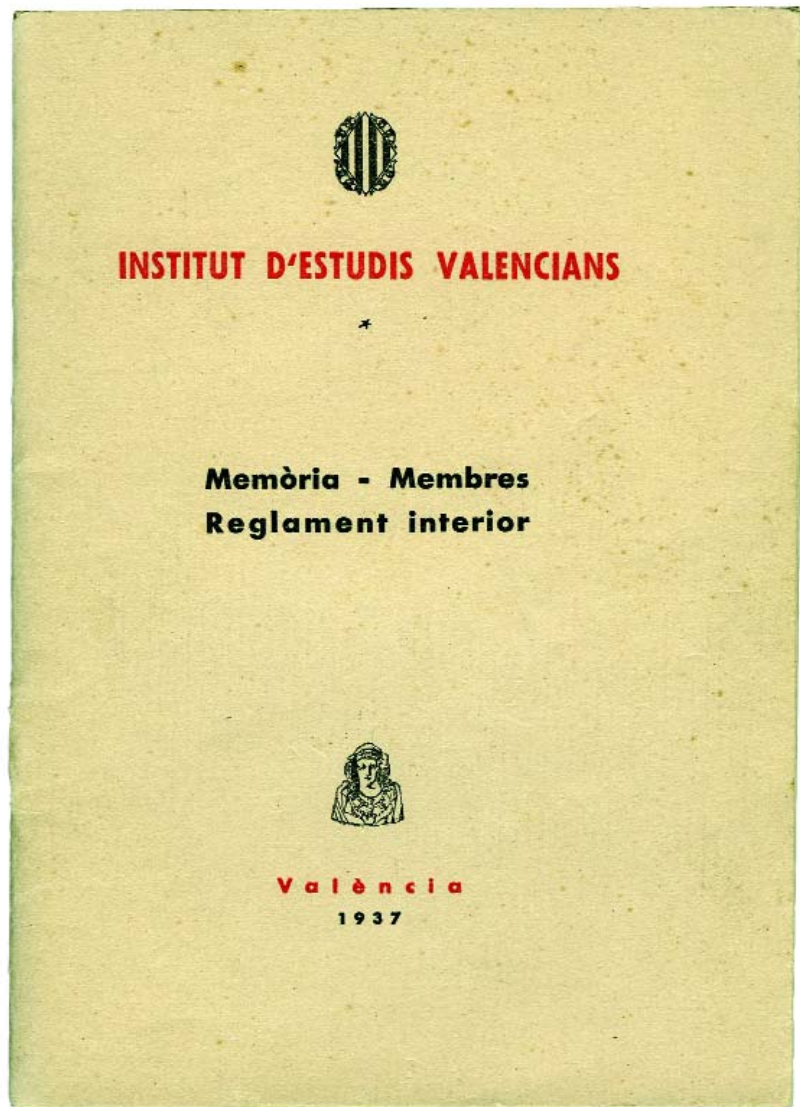
La relació del SIP amb l'Institut d'Estudis Valencians (IEV) es reduïx a una curta etapa, la de l'efímera existència d'este organisme (1937 a 1939), marcada per unes circumstàncies històriques extraordinàries com les que va suposar la Guerra Civil espanyola i en les quals també es va vore immersa la pròpia Diputació Provincial de València.

Amb l'esclat de la guerra, al juliol de 1936, les competències de la Diputació, que havia passat per diferents reestructuracions des de la proclamació de la II República (abril de 1931), van quedar subsumides —com relata Javier Paniagua (1995), a qui continuadament ací es parafraseja— en el denominat Comité Executiu Popular de València, constituït pels partits del Front Popular i el sindicat de la CNT. Este Comité es va estructurar en base a l'organització provincial i es va erigir pràcticament com l'únic poder en la província fins a gener de 1937, amb el reconeixement del govern de la República que, en un primer moment, havia enviat a València una Junta Delegada amb el propòsit de restablir l'autoritat governamental. A partir de la constitució del govern de Largo Caballero, a l'octubre de 1936, i el seu posterior trasllat a València al novembre, l'autoritat del Comité va anar disminuint a mesura que l'executiu republicà aconseguia recuperar la iniciativa com l'autèntic poder de l'Estat, eliminant els múltiples centres de decisions. El resultat final va ser la dissolució per Decret (desembre de 1936) del Comité Executiu Popular, substituït per un Consell Provincial que, en la pràctica, tenia les mateixes competències que la Diputació en el seu origen. En el nou Consell participarien tots els partits del Front Popular, els sindicats i la FAI, davall la presidència —més nominativa que real— del Governador civil, distribuïnt-se els respectius representants per distintes Conselleries amb competències inicialment poc definides. Després de diverses crisis internes, donades les dificultats per a portar a terme una bona administració en les circumstàncies del moment (escassetat de recursos, poques facultats per a

Escut de la Secció
històrico-arqueològica
de l'Institut d'Estudis
Valencians.

Portada del Reglament
Interior de l'Institut
d'Estudis Valencians. 1937.

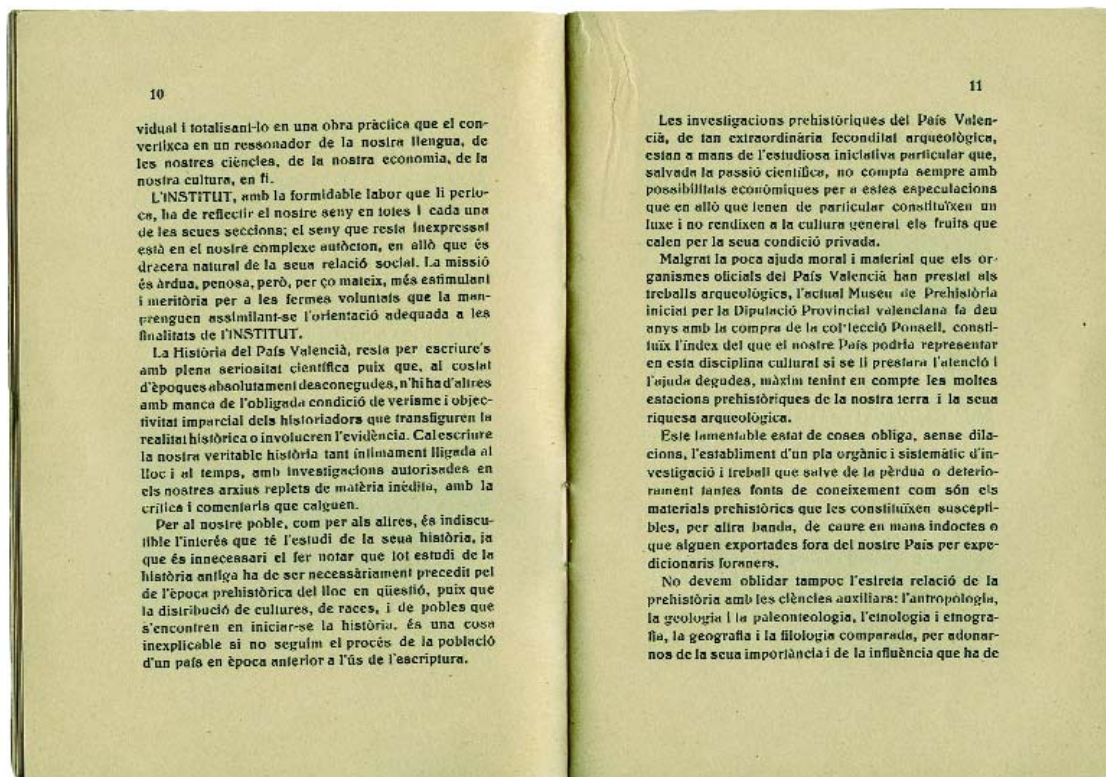

recaptar fons i amb una tresoreria provincial ja de per si exhausta i deficitària, desatenció per part d'un executiu governamental que lluitava contra l'autonomia de les institucions, etc.), el Consell Provincial es va reorganitzar i va reestructurar les seues funcions al novembre de 1937, davall el govern de Negrín i amb majoria dels seus representants (socialistes, comunistes, republicans d'esquerra), la qual cosa va suposar la completa subordinació del Consell al poder de l'Estat.

En esta tessitura política, de precarietat de mitjans i amb la guerra com a teló de fons cal situar la creació de l'Institut d'Estudis

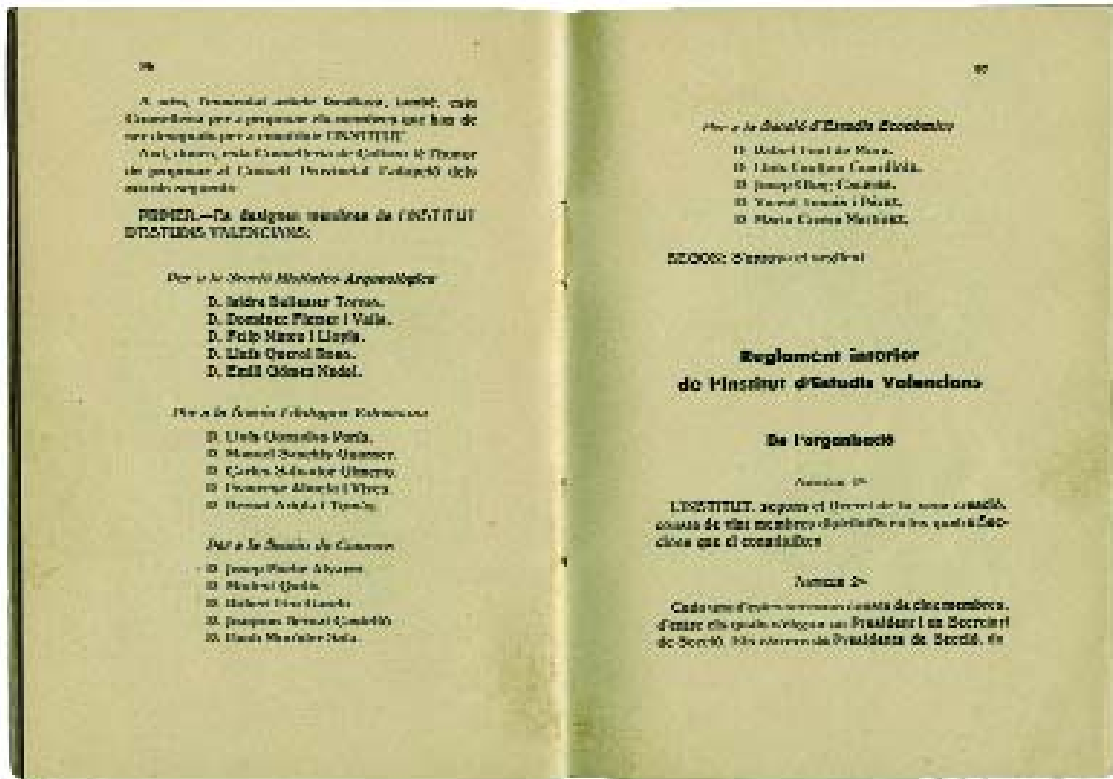
Valencians, aprovada per unanimitat del Ple del Consell Provincial (Decret de 9 de febrer de 1937) a proposta del Conseller de Cultura Francesc Bosch Morata. La constitució de l'IEV també cal entendre-la des del clima d'un renovat valencianisme polític i cultural propiciat per l'adveniment de la República. F. Bosch Morata, representant aleshores del Partit Valencianista d'Esquerra en el Consell Provincial, és autor de la Memòria (redactada en valencià) presentada al Ple del Consell en la qual s'exposaven els antecedents i les necessitats del moment que justificarien un organisme com l'IEV canalitzador de l'activitat cultural valenciana, dedicat a la investigació i a l'orientació en temes de Ciència, Filologia, Història, etc. En esta Memòria (publicada en un opuscle que inclou els decrets de creació i d'aprovació del reglament interior de l'IEV: *Institut d'Estudis Valencians. Memòria - Membres - Reglament interior*, València, 1937) ja es fa al·lusió al Museu de Prehistòria i al SIP, en parlar de la fecunditat arqueològica del territori valencià i del problema que les investigacions en este camp estigueren, en una gran part, en mans d'estudiosos particulars, no sempre amb possibilitats econòmiques suficients i sense rendir a la cultura general «els fruits que calen per la seua condició privada» (p. 11). El paper a exercir per aquelles institucions, heretades de l'anterior Diputació, era clar en la ment de Bosch Morata: «[...] l'actual Museu de Prehistòria iniciat per la Diputació Provincial valenciana fa deu anys [...] constituïx l'índex del que el nostre País podria representar en esta disciplina cultural si se li prestara l'atenció i l'ajuda degudes, màxim tenint en compte les moltes estacions prehistòriques de la nostra terra i la seua riquesa arqueològica» (p. 11). I referint-se al SIP: «Per tal, doncs, d'assegurar al Servei d'Investigació Prehistòrica una labor orgànica i continuada amb plans sistemàtics d'excavacions, treballs de laboratori, de classificació i estudi, contribuint eficaçment a l'engrandiment del Museu de Prehistòria sota normes rigurosament científiques, considerem indispensable una Secció Històrico-Arqueològica de la que dependria el Museu de Prehistòria» (p. 12).

Esta secció, per descomptat, cobrarà cos en el Decret de creació de l'IEV (9-II-1937; article 2n), on se n'especificarà la comesa: «Entendrà en la publicació d'obres de caràcter històric i arqueològic en el mes ample sentit de la paraula: Excavacions; viatges d'exploració; estudi i formació de Museus i Biblioteques, etc.». Les altres tres seccions creades seran la Filològica, la de Ciències i la d'Estudis Econòmics. Pel que es referix al Museu de Prehistòria i al SIP, en l'article 4t del mateix Decret és on es disposa que «L'actual Museu de Prehistòria, la seua Biblioteca i el Servei d'Investigació Prehistòrica de l'extingida Diputació Provincial de València, queden adscrits a la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Valencians». Esta secció, com qualsevol altra, i segons estipulava l'article 3r del Decret, havia d'estar composta per cinc membres, entre els quals

Pàgines del Reglament
que fan referència al
Museu de Prehistòria.

s'elegiria un Director. La designació de membres es va aprovar per nou Decret de 19 de març de 1937 (junt amb el *Reglament interior*), passant a integrar la secció Històrico-Arqueològica Isidre Ballester Tormo, Doménech Fletxer i Valls, Felip Mateu i Llopis, Leopold Querol Roso i Emili Gómez Nadal. D'estos cinc membres, I. Ballester continuava ostentant el càrrec de director del SIP, del qual havia sigut l'impulsor i el primer director en l'etapa immediatament prèvia de la Diputació Provincial, mentre que E. Gómez Nadal i D. Fletcher eren col·laborador i agregat, respectivament, del mateix Servei. La constitució definitiva de l'IEV es realitzaria el 25 de març, i amb ella l'elecció de càrrecs reglamentaris, ja que segons l'article 2n del *Reglament interior*, cada secció havia d'elegir un President (apel·latiu de rang preferible al de Director, per considerar-se este «de regust autocràtic») i un Secretari de Secció, el primer càrrec a ocupar durant dos anys (reelegible), i el segon vitalici. Cada president de secció ho seria de l'IEV per torn rotatiu de sis mesos, tot regint el ple de l'Institut. Al final, I. Ballester va assumir la presidència de la secció Històrico-Arqueològica, i D. Fletcher la secretaria. Com a president de l'IEV es va nomenar Josep Puche Álvarez, rector en eixe moment de la Universitat de València i membre de la secció de Ciències; com a secretari general, Carles Salvador Gimeno, de la secció Filològica; i com a tesorero, R. Feo García, de la mateixa secció que el president.

La curta vida institucional de l'IEV, i les seues vicissituds, pot seguir-se en les 22 actes de les sessions ordinàries i extraordinàries realitzades entre el 25 de març de 1937 i el 25 de novembre de 1938, de les quals hi ha còpia en l'Arxiu de la Diputació de València. En elles queda ben reflectit que la història de l'IEV és la dels projectes contínuament ajornats per la carència persistent de recursos humans i econòmics (per exemple, la creació de la Biblioteca del País Valencià o del Museu de Ciències; l'edició del Tirant lo Blanc o del Vocabulari Castellà-Valencià; la publicació d'una revista orgànica i de butlletins de les respectives seccions, etc.). En el que respecta al SIP i Museu de Prehistòria, l'activitat de camp quedarà pràcticament paralitzada en este període (v. Ballester, 1942a), encara que no la labor de gabinet o de laboratori i, sobretot, de divulgació científica editorial. Estancada la publicació del segon volum de l'*Archivo de Prehistoria Levantina* (revista-anuari del SIP, iniciada en 1928), que pretenia editar l'IEV (acta de 25-III-1937), davall els auspicis de l'Institut sí que tindrà lloc un fet de gran transcendència: la creació de la sèrie de «Treballs Solts», amb l'objectiu de presentar notes i xicotets treballs monogràfics sobre prehistòria valenciana (v. Martí i Juan Cabanilles, 2000). Amb peu d'impremta de 1937 es van traure a llum cinc números d'esta sèrie,

Pàgines del Reglament amb el llistat de membres de l'Institut d'Estudis Valencians

redactats en valencià per ser esta la llengua oficial de l'IEV (*Reglament*, art. 13é), distribuint-se l'últim d'ells ja acabada la guerra, fet una miqueta sorprenent donada la situació en què queden les cultures espanyoles no «oficials» després de la caiguda de la República. Els Treballs Solts, i açò és el realment important, tindran continuïtat com a sèrie en els difícils temps que obri el franquisme, però rebatejats amb el nom de *Trabajos Varios*, tot havent sobreviscut així fins a l'actualitat (sobre les publicacions del SIP, vore el text corresponent en este mateix llibre).

Pel que es deduïx de la documentació conservada, el SIP sembla l'únic òrgan, dins l'IEV, amb una dinàmica de funcionament regular i ben reconeguda pels estaments de govern. Això explicaria que, en el pressupost Provincial de 1938, se li assignara més subvenció a ell tot sol que a la resta de la secció de què formava part (42.000 pessetes enfront de 10.000), o que a les restants seccions, inclosa la Secció Filològica que també tenia a les seues expenses la Biblioteca del País Valencià (acta de 25-IV-1938). Paradoxalment, este pressupost no va poder tindre aplicació. El setge de la guerra a València, i el ser esta una zona d'evacuació, va obligar el Consell Provincial a limitar els subsidis a les tasques més imprescindibles, entre les quals no es trobaven les exercides per l'IEV. Privat de la consignació anual, el Ple de l'Institut, presidit per I. Ballester (que havia accedit al càrrec de President per torn reglamentari al març de 1938), va acordar suspendre totes les activitats «fins que el Consell Provincial haja arribat a una normalitat econòmica que faça possible el pagament de la subvenció» (acta de 25-VI-1938). Normalitat, per descomptat, a la qual ja no va poder arribar-se.

A manera de colofó: l'Institut d'Estudis Valencians va ser creat per un ens «provincial», però en el pensament dels seus impulsors i els seus membres sempre va estar la consciència d'una institució de país, com ha sigut també la consciència que ha presidit el llarg camí del SIP des de la seua fundació.